

“El Autismo Infantil y la Psiquiatría: una historia de abandonos, búsquedas y desencuentros”¹

Alberto Lasa Zulueta
Bilbao (2022). Lankopi

– Josep Mª Brun –

Psicòleg Clínic. Psicoterapeuta.
(Sabadell, Espanya)

Aquesta època de pandèmia que ens ha tocat viure ha generat vastes i diverses conseqüències. Entre elles, i en certs casos afortunats, ha encoirat i facilitat un espai i un temps més assossegats per a la reflexió i l'escriptura.

A l'hora d'escriure aquesta ressenya és a punt d'aparèixer, publicat per l'Editorial Herder, un dels seus fruits: el llibre d'Alberto Lasa Zulueta titulat *El autismo. Una perspectiva integradora y psicodinámica*, en la brillant col·lecció de Psicopatologia i Psicoteràpia de les Psicosis-3P dirigida per Jorge Luis Tizón.

Al rerefons d'aquesta publicació, però, roman semioculta una primera part apareguda recentment, aquest mateix 2022, i impresa per Lankopi (Bilbao): *El Autismo Infantil y la Psiquiatría: una historia de abandonos, búsquedas y desencuentros*. El mateix autor subtitula de manera eloqüent les dues parts. *L'Autisme sense nom* defineix el primer relat i *L'Autisme reconegut*, el segon, com si volgués jugar amb els conceptes de prehistòria i història, entenen aquesta darrera a partir de l'aparició de l'entitat diagnòstica i del registre. Volem difondre i fer èmfasi en aquesta primera part, més allunyada

dels circuits comercials bibliogràfics i, en conseqüència, en més perill de caure en l'ostracisme i en la invisibilitat com passa amb l'autisme a l'època que ens narra. De fet, els termes psiquiatria i psiquiàtric no apareixen als diccionaris fins al 1842 i les primeres referències d'infants amb problemes psíquics es recullen a l'Edat Mitjana, com l'autor ens recorda.

L'obra és una rara avis, que va a contracorrent de la demanda actual d'immediatesa i relats fets de sinopsis o a cop de breviaris de Wikipedia. El seu to renaixentista conforma un compendi híbrid entre medicina, història, sociologia i literatura (a part de mencions a altres arts, com el cinema). Alberto Lasa reconeix que ell no és un historiador, però tampoc té dubte que “cap psiquiatre hauria de desconèixer la història del seu ofici”. I a això es consagra.

L'autor, que prioritza a la seva obra el model francòfon, no ens proposa una lectura fàcil. La minuciositat i el detall enciclopèdic que utilitza, per exemple, amb apunts biogràfics dels diversos personatges que apareixen, amb acumulació de dades i referències, allunya l'accessibilitat del text per la quantitat, que no pas per la qualitat i atractiu. El capítol dedicat a *El nen salvatge de l'Aveyron* constitueix en si mateix un petit llibre que va més enllà de l'interès per la psiquiatria i la relació amb l'autisme.

Al text hi subjau un desig per deixar de manifest dos aspectes primordials, com el mateix autor s'encarrega d'explicitar-nos. El primer, “que els tractaments basats en una relació terapèutica no només no són inútils, sinó que –ben

fets– poden aportar efectes molt beneficiosos i ser una opció vàlida per a nombroses persones afectades de diversos tipus d'autisme”. I el segon, “que en l'estat actual de coneixements sembla més aconsellable caminar cap a la confluència de diferents tipus d'ajuts que cap a desqualificacions emeses per perspectives exclusivistes que afirmen, precipitadament, ser les úniques sostingudes per la ciència”.

Un dels èxits més grans del relat és que al fil del seu recorregut històric ens acosta a una explicació dels debats actuals, alhora que troba justificació de desencontres quotidians d'avui dia que ens sembla haver descobert o inventat recentment. Escoltar a finals del segle XVIII, principis del XIX a Jean-Étienne Esquirol afirmar que “l'organicitat i la incurabilitat dels idiotes és indiscutible”, mentre que Philippe Pinel assevera que les “emocions profundes poden causar l'idiotisme en persones d'extrema sensibilitat” o llegir a Lasa proclamar que “determinar si (els nens amb problemes psíquics) podien ser objecte de beneficis terapèutics o si -limitats per les seves mancances- només podien ser parcialment educats ja era un debat important al segle XIX” produeix un sentiment de *déjà vu* que ens torna a tots una mica més humils.

En diferents apartats, per exemple en la descripció de les aportacions d'Édouard Séguin, podem endevinar els elements precursors de conceptes com l'especialització mèdico-pedagògica, les propostes educatiu-terapèutiques, l'educació especial o la psicomotricitat, tam-

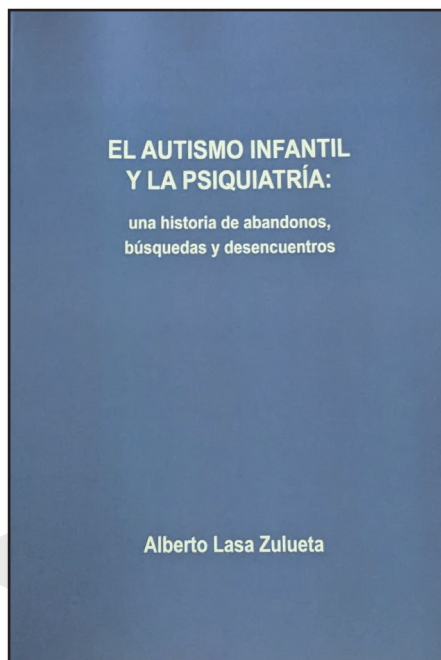
¹ “L'Autisme Infantil i la Psiquiatría: una història d'abandonaments, cerques i desacords”.

bé sobre les potencialitats precoces dels nadons o les peculiaritats de la percepció sensorial dels autistes o, fins i tot, com “els idiots prefereixen la música a la veu humana (...) sens dubte perquè la veu es presenta unida a una idea” a la descripció clínica que fa de la idiòcia el mateix Séguin, a mitjans del segle XIX, a penes allunyada de la de Kanner cent anys després, amb altres paraules i conceptes.

El llibre està esquitxat d'interessants dicotomies a les quals ens enfronta l'autor, de vegades en forma de contradiccions, d'altres d'ambivalències, sovint com a síntesis allunyades d'interpretacions maniquees. En el seu camí, apareixen contraposades i dialècticament enriquides per resultar més aclaridores qüestions com la bogeria i la pobresa, els interessos filantròpics i la lluita pel poder institucional, el bé institucional i les necessitats dels protegits, la controvèrsia sobre malalts i carenciats o gaudis i malfactors, la doble resposta social de caritat o repressió, “pietat o força”, les relacions entre familiars i institucions o la distància entre les molt especialitzades investigacions científiques i la pràctica clínica diària.

Com el mateix autor remarca, “veiem retrospectivament una cosa que es repetirà als nostres dies als debats sobre l'autisme. L'oposició entre una ideologia del tractament versus una ideologia de la seva educació. L'oposició entre partidaris d'atendre prioritàriament la psicopatologia, el patiment mental i els que prefereixen objectivar resultats i èxits educatius concrets”.

Alberto Lasa no oblida en cap moment el context social, la història de les idees i les polítiques que a cada època

han justificat i desencadenat els esdeveniments. A tall d'exemple, la senyalització de l'actual model neoliberal, que imposa lleis d'economia que acaben prioritant l'estalvi i que escatimen en el cost i en el temps, també en els processos de formació de professionals, de diagnòstic i de tractament, abocant-los a la simplicitat amb la coartada d'una suposada major eficàcia.

I el llibre també es posiciona davant d'aquest model actual amb la reivindicació d'una psiquiatria humanista o, en paraules en conversa amb Alberto Lasa, la seva exacerbació “davant la simplificació actual en què vivim i davant d'una psiquiatria que a més de desconèixer la seva pròpia història corre risc d'extingir qualsevol resta de l'humanisme que la va fundar”.

Lasa defensa “un model multifactorial de l'autisme, que inclou factors biològics, genètics i l'entorn (...) que entén com a complementàries i compatibles diverses aportacions procedents de diferents corrents de comprensió i intervenció (...) una visió del desenvolupament primerenc que integra de manera dinàmica i interactiva allò neurobiològic i allò relacional, allò individual i allò social”.

Però, alhora, el llibre constitueix una sensible i magistral lliçó de comprensió envers els desprotegits i una crida a la modèstia a aquells que pretenem alleujar el malestar i el patiment. L'objectiu de la psiquiatria, convertir-se en la ciència que desemmascara el funcionament del cervell i desvetlla la comprensió de la manca d'intel·ligència i de les raons de manca de coherència mental va acompanyat de coneixements incerts que obliguen, compartim amb l'autor, a evitar la presumpció i supèrbia de qui es creu posseïdor de l'evidència de la veritat.

Finalment, el llibre no és aliè als plantejaments ètics que comporten les ideologies que acompanyen les certes preteses. Acabem amb unes paraules seves al respecte: “Aquesta doble posició filosòfica i moral cap al nen salvatge -respecte de la bona naturalesa original / correcció i ensinistament d'una naturalesa deformada- presenta certes semblances amb els debats sobre les dues actituds oposades en la manera d'intervenir amb els autistes: els partidaris d'una actitud de respecte a la seva intimitat i peculiaritats i, fins i tot, de no intervenir i els que defensen una imposició imprescindible i activa de mesures educatives fins i tot en contra de la seva voluntat”. ●